04/01/2019

Το περίφημο βυζαντινό μοναστήρι του 13ου αιώνα στις Σέρρες

/ Ιερές Μονές

Η Ιερά Μονή του Τιμίου Προδρόμου Σερρών, στα δυτικά μιας βαθιάς χαράδρας του Μενοίκιου Όρους, αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα κέντρα του Ορθόδοξου μοναχισμού στα Βαλκάνια. Η ίδρυση της το 1270 και η μακραίωνη ιστορία της μαρτυρούν τον πολιτισμό, την παράδοση και την πλούσια πνευματικότητα του Βυζαντίου.

Ως πρώτος ιδρυτής της από την ιστορία παραδίδεται ο άγιος Ιωαννίκιος. Σερραίος στην καταγωγή περί το έτος 1250 επέλεξε το Άγιον Όρος, για να βιώσει μία ανώτερη πνευματική ζωή. Σχεδόν δέκα χρόνια αργότερα η είδηση του θανάτου του αδερφού του και της συζύγου του, τον ανάγκασαν να επιστρέψει εσπευσμένα στην πατρίδα του για να αναλάβει την κηδεμονία του διετούς ανηψιού του Ιωακείμ. Για πολλά χρόνια έζησε ως ασκητής σε σπήλαια και κελλιά στις ορεινές πλαγιές του Μενοικείου Όρους. Από δίπλα τον ακολούθησε και ο μικρός ανηψιός του, λαμβάνοντας κοντά στον θείο του μοναχική παιδεία. Η ολοκλήρωση της περιπλάνησης του Αγίου Ιωαννικίου ως ερημίτη τον οδήγησε στην τοποθεσία όπου σήμερα είναι χτισμένη η Ιερά Μονή. Σύμφωνα με το Τυπικόν του Μοναστηριού, επέλεξε τη θέση μίας ερημωμένης και «ασκέπου εκκλησίας», αφιερωμένης στον Άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο, την οποία και ανακαίνισε. Ο Κτίτωρ της Ιεράς Μονής σύντομα διαμόρφωσε τη δυσπρόσιτη εκείνη στους ανθρώπους περιοχή σε ένα συγκροτημένο κοινοβιακό ίδρυμα, το οποίο σύντομα προσέλκυσε πλήθος μοναχών. Στο διάστημα αυτό ο ανηψιός του Ιωακείμ αναδείχθηκε σε μία σημαντική πνευματική φυσιογνωμία της ευρύτερης περιοχής αναλαμβάνοντας το 1288 την Επισκοπή της Ζίχνης, στους νοτιοανατολικούς πρόποδες του Μενοικείου. Το 1300 ο άγιος Ιωαννίκιος, πλέον και Επίσκοπος Εζεβών, παρέδωσε το πνεύμα του στον

Κύριο. Τον διαδέχθηκε, ως αντάξιος συνεχιστής του θεάρεστου έργου του, ο ανιψιός του Ιωακείμ.
Ο δεύτερος Κτίτορας της Ιεράς Μονής, παράλληλα με τα επισκοπικά του καθήκοντα, ανέλαβε ένα σημαντικό έργο ανοικοδόμησης, περιφρούρησης και διαφύλαξης των κεκτημένων της μονής, για την οποία μάλιστα όρισε να είναι άβατη. Το 1300 ανήγειρε τον σημερινό καθολικό ναό, ενώ ανάμεσα στα άλλα έργα του περιλαμβάνεται και η ίδρυση μέσα στην πόλη των Σερρών μίας ακόμη Μονής αφιερωμένης και πάλι στον Τίμιο Πρόδρομο. Γενναιόδωροι χορηγοί των προσπαθειών του αναδείχθηκαν σημαντικοί βυζαντινοί αυτοκράτορες όπως ο Ανδρόνικος Β” (1282-1328), ο Ανδρόνικος Γ” (1328-1341) και ο Ιωάννης Στ΄ Καντακουζηνός (1341-1354) όπως και η Βυζαντινή πριγκίπισσα Σιμωνίδα, θυγατέρα του Ανδρονίκου ΙΙ και σύζυγος του ηγεμόνα των Σέρβων Μιλούτιν (1282-1321), που υπήρξε έφορος της Ιεράς Μονής. Με πρόσταγμα του Ανδρόνικου Γ” η μονή αναγνωρίστηκε ως σταυροπηγιακή και πατριαρχική. Παράλληλα, η Ιερά Μονή δέχθηκε σημαντικές δωρεές από τοπικούς άρχοντες, όπως αυτή του μονυδρίου του Αγίου Γεωργίου του Κρυονερίτη το 1333 προσφορά από τη μοναχή Υπομονή, χήρα του Σερραίου αριστοκράτη Γεωργίου Σακελλάριου.

Χάρη στη σπάνια πολιτική διορατικότητά του ο Ιωακείμ προείδε τον κίνδυνο που η μονή διέτρεχε από την πιθανή μελλοντική επέκταση των Οθωμανών στη Μακεδονία. Γι” αυτό φρόντισε να σταλεί στο πρώτο ηγεμόνα τους Οσμάν, στην Προύσα, μία αντιπροσωπεία μοναχών με επικεφαλής κάποιον Μαργαρίτη, πλούσιο πολιτικό και άριστο δεξιοτέχνη στην τούρκικη γλώσσα και διπλωματία, που αργότερα έγινε μοναχός με το όνομα Ιωάσαφ. Καρπός της αποστολής αυτής ήταν η υπογραφή από τον Οθωμανό ηγεμόνα ενός εγγράφου που προφύλασσε μέχρι της συντελείας των αιώνων την Ιερά Μονή από τις αυθαιρεσίες των Τούρκων επιδρομέων, προστασία που επισφραγίσθηκε το 1372 με την έκδοση φιρμανίου από τον σουλτάνο Μουράτ Α΄ που σώζεται στις συλλογές της βιβλιοθήκης της μονής. Στις 12 Δεκεμβρίου του έτους 1333, ο άγιος Ιωακείμ ύστερα από μία οσιακή ζωή και ενώ είχε δεχθεί τη μεγαλοσχημία με το όνομα Ιωάννης, κοιμήθηκε οσιακά και αργότερα, μετά την αγιοποίησή του, άρχισε να τιμάται κάθε χρόνο συνεορταζόμενος με τον άγιο Σπυρίδωνα.

Μετά την κοίμηση του Β” Κτίτορα της, η Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου συνέχισε να ευημερεί με την βοήθεια τοπικών αρχόντων όπως ο Κωνσταντίνος Χολεβιάρη που το 1342 αφιέρωσε στην μοναστική κοινότητα τον ναό του Τιμίου Προδρόμου στην πόλη των Σερρών (σημερινό Προδρομούδι). Κατά την περίοδο της Σερβοκρατίας στην περιοχή των Σερρών (1345-1371), οι Ορθόδοξοι Σέρβοι ηγεμόνες Στέφανος Δουσάν και Ιωάννης Ούγκλεσης προστάτευσαν και ενίσχυσαν την Ιερά Μονή. Η σύζυγος του Κράλη Δουσάν Ελένη υπήρξε ενεργός έφορος της μονής. Η παράδοση

της εφορευτικής παρουσίας γυναικείων μελών της Σερβικής βασιλικής αυλής στη Μονή Προδρόμου διασώζεται έντονη στην τέχνη, την αρχαιολογία, την τοπογραφία αλλά και την προφορική παράδοση της.

Μετά την άλωση της Πόλης, ο Γεννάδιος Σχολάριος, ο πρώτος μετά το 1453 Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, αφού παραιτήθηκε από τον πατριαρχικό θρόνο, αποσύρθηκε στη μονή Τιμίου Προδρόμου όπου και εμόνασε (1457-1472) μέχρι το τέλος της ζωής του. Η ησυχία του Μενοικείου Όρους υπήρξε βασικός λόγος της επιλογής του ενώ η παρουσία των συλλογών της περίφημης μοναστηριακής βιβλιοθήκης τον ενίσχυσαν στο πλούσιο συγγραφικό του έργο.

Την περίοδο αυτή, η μονή συνέδεσε στενά το όνομά της με τον άγιο Ραφαήλ, ο οποίος αφού μυήθηκε στη ασκητική ζωή, εκάρη μοναχός στη Μονή του Προδρόμου.

Δεν άργησε ωστόσο να επέλθει προσωρινή παρακμή για την Ιερά Μονή. Δυσεπίλυτα οικονομικά χρέη και οι ποικίλες αλλαγές που επέφερε η εμφάνιση του Τούρκου κατακτητή δυσχέραιναν την κατάσταση. Παρά το σεβασμό και την ανοχή που οι Οθωμανοί επέδειξαν προς τη μονή, οι Πατέρες το 1518 αναγκάστηκαν να αποστείλουν αντιπροσωπεία τους στον ισθμό του Σουέζ, όπου και ήρθαν σε διαπραγματεύσεις με τον Αλή, Κριτή της Ερυθράς Θάλασσας. Με αυτή τη διπλωματική αποστολή η Ιερά Κοινότητα απεκόμισε ένα αντίγραφο του Ακτιναμέ του Προφήτη Μωάμεθ, γεγονός που σήμαινε ασφάλεια των κεκτημένων της και προστασία για τους επόμενους αιώνες.

Ωστόσο αυτά τα προνόμια δεν εμπόδισαν τη Μονή σχεδόν τρεις αιώνες αργότερα, με την κήρυξη της Ελληνικής Επανάστασης το 1821, να συμμετάσχει ενεργά στον εθνικό αγώνα. Ο αρχηγός μάλιστα του επαναστατικού κινήματος στη Μακεδονία, ο Εμμανουήλ Παπάς, συνδεόταν στενά με την μοναστική κοινότητα η οποία του είχε παραχωρήσει οίκημα εκτός του περιβόλου του μοναστηριού.

Η λειτουργία ελληνικής σχολής από το 1825 και Ιερατικής από το 1869 επιβεβαίωσαν την επωνυμία που δικαιολογημένα είχε κερδίσει χάρη στη λογιοσύνη των μοναχών και την πλούσια βιβλιοθήκη της, ως «Μονή των Γραμμάτων». Το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα ήταν μια ιδιαίτερα δημιουργική περίοδος για την Ι. Μονή Τιμίου Προδρόμου. Ακολουθώντας τη γενικότερη πολιτική κατάσταση φιλελευθεροποίησης του Οθωμανικού καθεστώτος η ευρύτερη περιοχή γνώρισε μεγάλη οικονομική άνθηση. Οι προσοδοφόρες οικονομικές δραστηριότητες της Μονής αλλά και των πέριξ αστικών κέντρων (Σέρρες, Μελένικο, Βροντού κ.α.) δημιούργησαν τον απαιτούμενο πλούτο μέρος του οποίου διοχετεύτηκε μέσω δωρεών στην επισκευή και την ανοικοδόμηση τμημάτων του μοναστηριακού συγκροτήματος. Αναπτύχθηκαν επίσης ισχυροί δεσμοί της Ι. Μονής με την ομόδοξη Ρωσική Αυτοκρατορία. Αποστολή μοναχών της Μονής Τιμίου Προδρόμου στα 1862-

1863 περιόδευσε επαρχίες του ρωσικού κράτους συγκεντρώνοντας συνδρομές ευσεβών ρώσων χριστιανών υπέρ της Μονής.

Η κατάσταση όμως έμελλε να αλλάξει ριζικά από τις πρώτες δεκαετίες του επόμενου 20ου αιώνα. Η βουλγαρική στρατιωτική παρουσία κατά τις πολεμικές συρράξεις της δεύτερης δεκαετίας του 20ου αιώνα στο χώρο της ανατολικής Μακεδονίας (Α΄ και Β΄ Βαλκανικοί Πόλεμοι, Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος) και ειδικότερα στην περιοχή των Σερρών, προκάλεσαν τρομερά δεινά στην Ιερά Μονή. Αποκορύφωμα της καταστροφής υπήρξαν τα γεγονότα του Ιουνίου του 1917, όταν προσχεδιασμένη λεηλασία από τον υποχωρούντα Βουλγαρικό στρατό στέρησε από την Ιερά Μονή μεγάλο αριθμό των πολυτίμων χειρογράφων της και των ιερών κειμηλίων της. Ως αποτέλεσμα αυτής της αρπαγής πολλοί από τους θησαυρούς της βρίσκονται στη Σόφια ενώ άλλοι κοσμούν βιβλιοθήκες και μουσεία της Ευρώπης. Την ερήμωση της μονής ολοκλήρωσαν τα γεγονότα του δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου αλλά και τα δεινά του αδελφοκτόνου εμφυλίου πολέμου που ακολούθησε αμέσως μετά.

Σήμερα η αδελφότητα κάτω από την καθοδήγηση της Καθηγουμένης Φεβρωνίας Μοναχής, προβαίνει καθημερινά σε μία υπεράνθρωπη προσπάθεια για να ανασυστήσει το κτιριακό συγκρότημα ώστε να ανακτήσει την πρώτη του δόξα και τιμή. Με αυτόν τον τρόπο τόσο η διαφύλαξη της ακεραιότητας του μοναχικού ιδεώδους, όσο και η ψυχική ανάπαυση των επισκεπτών συντελούν στη δόξα του Θεού, στην αγαλλίαση των απ” αιώνος Πατέρων που αγίασαν με τη ζωή τους τον τόπο αυτό, καθιστώντας τον διαχρονική πηγή σωτηρίας και αγιασμού.